

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava

**Výchova a vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
v materských školách v školskom roku 2018/2019 v SR**

Výchove a vzdelávaniu (V a V) detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) bola venovaná zvýšená pozornosť počas výkonu komplexnej inšpekcie v **159** kontrolovaných školách (škola, MŠ), ktoré predprimárne vzdelávali **7 141** detí, z nich **20** (0,28 %) detí so ŠVVP v **13** MŠ¹. Skupinu detí so ŠVVP tvorilo **10** detí *so zdravotným znevýhodnením* (ZZ) a **10** detí *zo sociálne znevýhodneného prostredia* (SZP), ktoré boli diagnostikované centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP).

Zdrojom informácií boli výsledky hospitácií, rozhovory s pedagogickými zamestnancami, fyzická kontrola priestorov materských škôl (MŠ), Informačný dotazník pre riaditeľa MŠ a dokumentácia škôl.

Riaditelia škôl rešpektovali *princípy rovnoprávnosti prístupu k V a V a zákazu všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie*. Pre aktuálny školský rok prijali všetky deti so ŠVVP, ktorých zákonní zástupcovia podali žiadosť o prijatie dieťaťa do MŠ prevažne na celodennú V a V. Zaradili ich do bežných tried spolu s ostatnými deťmi. Akceptovali požiadavku zákonných zástupcov týkajúcu sa vyučovacieho jazyka. Prijaté nebolo 1 dieťa so ZZ vzhľadom na to, že zákonní zástupcovia žiadosť zrušili.

V jednej škole² pedagogický zamestnanec poverený vedením školy nemal vedomosť o tom, že v MŠ je vzdelávané dieťa, ktoré je evidované v pedopsychiatrickej ambulancii pre autizmus. V ďalšej škole³ zákonní zástupcovia zatajili u dieťaťa poruchu sluchu ľahkého a stredného stupňa. Po ich oslovení pedagogickými zamestnancami priznali, že dieťa malo doma načúvací prístroj, ktorý odmietalo používať. Po následnom diagnostikovaní dieťaťa bolo potvrdené sluchové postihnutie a potrebná korekcia načúvacím prístrojom. V inej škole⁴ boli prijaté 2 deti zo SZP bez predloženia písomnej žiadosti zákonného zástupcu o prijatie dieťaťa i bez rozhodnutia o OPŠD. CPPPaP odporučilo týmto deťom zaškolenie v nultom ročníku základnej školy (ZŠ), riaditeľka školy ich zaradila do triedy MŠ, aj napriek tomu, že v ZŠ bol zriadený nultý ročník.

Školy, ktoré vzdelávali deti so ZZ a deti zo SZP, okrem 1⁵, deklarovali v školskom vzdelávacom programe *podmienky ich predprimárneho vzdelávania*. Dokumentácia detí so ŠVVP vzhľadom na ich výchovno-vzdelávacie potreby zahŕňala v rámci individuálneho vzdelávacieho alebo rozvojového programu prevažne modifikované vzdelávanie s uplatňovaním špecifických foriem a metód ich V a V, čo vytváralo predpoklad pozitívneho dopadu na ich osobnostný rozvoj. Pedagogickí zamestnanci *spolupracovali* so zákonnými zástupcami detí so ZZ a detí zo SZP, niektorí s odborníkmi poradenských zariadení alebo odporúčali zákonným zástupcom spoluprácu s poradenským zariadením. Všetky deti so ZZ a zo SZP reálne dochádzali do MŠ, väčšina z nich pravidelne.

¹ ZŠ s MŠ, Vlkanová 68; SMŠ, Štúrova 15, Zlaté Moravce; SMŠ, Hviezdoslavova ul. 78, Zlaté Moravce; MŠ, Vyšná Šebastová 156; ZŠ s MŠ, Chocholná – Velčice 313; Spojená škola sv. Jozefa, Klčové 87, Nové Mesto nad Váhom; ZŠ s MŠ Zábiedovo 68; MŠ, Bernolákova 252, Námestovo; MŠ – Óvoda, Krátka 28, Rožňava; ZŠ s MŠ, Štefana Nahálku 10, Liptovská Teplička; ZŠ s MŠ Korytárky 52; ZŠ s MŠ s VJM – Alapiskola és Óvoda, Lipová 115, Krásnohorské Podhradie – Krásnahorkaváralja; ZŠ s MŠ, Berzehorská 154, Brzotín; MŠ, Hlavná 19, Horná Seč

² ZŠ s MŠ, Berzehorská 154, Brzotín

³ MŠ, Vyšná Šebastová 56

⁴ ZŠ s MŠ, Štefana Nahálku 10, Liptovská Teplička

⁵ ZŠ s MŠ s VJM – Alapiskola és Óvoda, Lipová 115, Krásnohorské Podhradie – Krásnahorkaváralja

Poradenské zariadenia odporúčali v prípade 5 detí so ZZ podporiť ich výchovu a vzdelávanie činnosťou asistenta učiteľa. Toto odporúčanie bolo naplnené v 2 MŠ⁶, kde okrem asistenta učiteľa v jednom prípade pôsobil aj 1 školský špeciálny pedagóg. Ďalších odporúčaných 3 asistentov učiteľa školy⁷ nezabezpečili aj preto, že v 2 prípadoch zákonní zástupcovia odmietli spoluúčasť asistenta učiteľa na vzdelávaní ich detí.

Jednému dieťaťu osobná asistentka⁸ napomáhala v rozmedzí 4 hodín pri činnostiach súvisiacich s hygienou, stravovaním a poskytovala mu pomoc pri uplatňovaní istých zručností a postupov vzhľadom na jeho oslabené psychomotorické tempo.

Riaditeľka 1 MŠ⁹ zabezpečila vzhľadom na počet detí (24) v triede, vrátane dieťaťa so ZZ, viac učiteľov (4), ako bolo potrebné, čím vytvorila adekvátne personálne podmienky pre dieťa so ZZ a aj pre intaktné deti. V uvedenej triede s deťmi paralelne pracovali 2 učiteľia. V inej škole¹⁰ zabezpečovala predprimárne vzdelávanie učiteľka s ukončeným doplnkovým štúdiom špeciálnej pedagogiky pre učiteľky MŠ. Jej intervencie na zaistenie vhodných edukačných postupov deťom so ŠVVP však neboli vedením školy spravidla akceptované.

Odbornú starostlivosť odporúčali školy zákonným zástupcom 6 detí so ZZ. Podľa vyjadrenia riaditeľky školy¹¹ pri kontaktovaní príslušného odborníka poradenského zariadenia v záujme zaistenia náležitých edukačných príležitostí 2 deťom so ZZ s OPŠD nebolo jej požiadavke o zrealizovanie špeciálno-pedagogických vyšetrení vyhovieť s odporúčaním ich uskutočnenia až pred nástupom do ZŠ.

Niektorým deťom vzhľadom na ich ZZ učiteľia súběžne prispôbili **organizáciu a prostredie V a V** s využívaním **kompENZAČNÝCH** a **špeciálnych učebných pomôcok**. Napr. niektoré deti dochádzali do MŠ len v určité dni v týždni alebo ich časová dĺžka denného pobytu bola čiastočne obmedzená. Dieťaťu s kombinovaným znevýhodnením (pohybovým a zrakovým), ktoré požívalo invalidný vozík bol MŠ¹² zabezpečený stôl s polohovateľnou pracovnou doskou a vyčlenený priestor na relaxačný kútik. Deťom s Downovým syndrómom bol umožnený oddych v relaxačnom kútiku podľa potreby vzhľadom na ich zvýšenú psychickú i fyzickú unaviteľnosť. Dieťaťu so sluchovým postihnutím v spolupráci s centrom špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP) poskytovali vizuálne, auditívne a audiovizuálne učebné pomôcky. Len výnimočne mali MŠ upravený vstup do budovy a interiér pre bezproblémové orientovanie a pohybovanie sa detí, čo nebolo vzhľadom na potreby detí so ZZ dostačujúce a vyžaduje si zlepšenie. V niektorých MŠ zriadené relaxačné kútiky pre deti so ZZ intenzívne využívali aj intaktné deti.

Prostredníctvom individuálneho vzdelávacieho programu (IVP) bolo zabezpečené **modifikované vzdelávanie** 7 deťom so ZZ, 3 deti uvedené vzdelávanie nepotrebovali. **Špecifické metódy a formy** uplatňovali učiteľia pri V a V 6 detí, ktorým vzhľadom na náročnosť učebnej a fyzickej záťaže vyvážené striedali ich učenie sa s relaxovaním, a systematicky im napomáhali k náhradnej výkonnosti iných funkcií (kompenzácia) a pri zmiernení následkov ich ZZ (korekcia). Jedno dieťa so ZZ nevyžadovalo špeciálny pedagogický alebo odborný prístup.

K 2 deťom so sluchovým postihnutím, ktoré používali načúvací prístroj, pristupovali učiteľia ohľaduplne, trpezlivo, variabilne stimulovali ich sluchové a rečovo-komunikačné schopnosti auditívno-verbálnym a multisenzorickým prístupom (udržiavaním očného

⁶ Spojená škola sv. Jozefa, Klčové 87, Nové Mesto nad Váhom (asistent učiteľa, školský špeciálny pedagóg); MŠ, Bernolákova 252, Námestovo (asistent učiteľa nespĺňajúci kvalifikačné predpoklady)

⁷ SMŠ, Štúrova 15, Zlaté Moravce, SMŠ, Hviezdoslavova 78, Zlaté Moravce; MŠ, Hlavná 19, Horná Seč

⁸ MŠ, Bernolákova 252, Námestovo

⁹ SMŠ, Štúrova 15, Zlaté Moravce

¹⁰ ZŠ s MŠ s VJM – Alapiskola és Óvoda, Lipová 115, Krásnohorské Podhradie – Krásnahorkaváralja

¹¹ MŠ – Óvoda, Krátka 28, Rožňava

¹² MŠ, Bernolákova 252, Námestovo

kontakto, neverbálnou komunikáciou, ukazovaním na predmety a osoby, o ktorých sa hovorí, prihováraním sa prirodzeným hlasom, používaním krátkych viet, výraznou artikuláciou, odzieraním z pier, jazykovými a intonačnými cvičeniami na precvičenie hovoridiel, artikulácie i dodržanie techniky a regulácie dýchania, pestrosťou škály zvukových podnetov). Zákonní zástupcovia zabezpečili dieťaťu intenzívnu klinickú logopedickú a dvakrát týždenne surdopedickú intervenciu. Odporúčanú formu integrácie s prítomnosťou asistenta učiteľa ovládajúceho posunkovú reč zákonní zástupcovia pre svoje dieťa odmietli. Pravidelné konzultácie s odborníkmi ČŠPP uľahčili učiteľom uplatňovanie špecifického prístupu k uvedenému dieťaťu, ktoré sa bez problémov a s radosťou zapájalo do individuálnych a skupinových činností, napodobňovalo pohybový vzor učiteľa, bolo samostatné, dôsledné a precízne pri plnení úloh. Individuálny prístup s uplatnením špecifických foriem a metód zodpovedajúci potrebám integrovaných detí so ZZ zabezpečili riaditelia 2 MŠ zvýšeným počtom učiteľov na počet detí v triede.

Zákonní zástupcovia detí so ZZ prevažne **spolupracovali** s učiteľmi na korekcii a kompenzácii ZZ detí a ich úspešnej socializácii v MŠ (80 %). Zapájali sa do komunitných aktivít škôl.

Pedagogickí zamestnanci zväčša pozitívne hodnotili **skúsenosti s integráciou detí so ZZ**. Konštatovali, že pre deti so ZZ nebolo potrebné výrazne diferencovať úlohy od úloh, ktoré boli zadávané intaktným deťom. Uvádžali pokroky detí so ZZ v interpersonálnych vzťahoch, v komunikácii, v grafomotorickom prejave, v hrubej motorike, v sluchovom a zrakovom vnímaní, v porozumení slovných pokynov, v samostatnosti. Aktivizovali ich výkony a podporovali ich sebadôveru, sebaúctu pribežným i záverečným pozitívnym oceňovaním a poskytovaním možnosti na vlastné prezentovanie sa.

Deti so ZZ prejavovali záujem o činnosti, reagovali na pokyny učiteľov a primerane vzhľadom na svoje ZZ zvládali učebné zadania. Boli komunikatívne, ústretové, pozorné, disciplinované, rešpektovali intaktné deti a spolupracovali s nimi. Ojedinele vyžadovali zvýšenú pomoc dospelého. U detí so sluchovým postihnutím nastalo, v rámci ich možností, zlepšenie porozumenia významu verbálnej informácie, mierne rozšírenie slovnej zásoby a skvalitnenie výslovnosti a schopnosti tvorenia jednoduchých viet. U detí s Downovým syndrómom nastal progres vo využívaní jemnej a hrubej motoriky napr. pri manipulácii s predmetmi, pri sebaobsluže, tiež v uplatňovaní kultúrnej praxe stolovania a pri komunikácii s učiteľmi a deťmi. Jedno z nich napriek výraznej snahe učiteliek verbálne nekomunikovalo, však rozumelo pokynom a s radosťou ich uskutočňovalo, úspešne bolo adaptované a ovládalo hygienické návyky. Dieťa s ADHD vyjadrovalo svoje aktuálne pocity, pýtalo na seba pozornosť a narušalo činnosti ostatných detí, na učiteľku nereagovalo napriek individuálnemu prístupu a striedaniu dynamických a pokojných činností. Príčinou bolo, že učiteľka nerešpektovala jeho rozvojovú úroveň a momentálne dispozície, čo si vyžaduje zlepšenie.

Zlepšenie si vyžaduje, ako v predchádzajúcich obdobiach, zabezpečenie V a V detí so ZZ asistentom učiteľa, bezbariérová úprava vstupov a priestorov škôl, zohľadnenie špecifických potrieb detí so ZZ v prístupe učiteľov.

V 6 školách bolo predprimárne vzdelávaných **9 detí so ZZ, ktoré neboli integrované**. Deti reagovali na podnety, boli spontánne, z činností mali radosť. Niektoré dochádzali do MŠ nepravidelne, čo znemožňovalo systematické výchovno-vzdelávacie pôsobenie. Učitelia prevažne zodpovedným prístupom, otvorenou komunikáciou a spoluprácou so zákonnými zástupcami umocnili úspešnú socializáciu detí. Trpezlivým prístupom napomáhali osobnostnému rozvoju detí a v jednom prípade k eliminovaniu obavy dieťaťa z prostredia MŠ. Ojedinele pozabudli na zadávanie jednoznačných pokynov a požiadaviek, prispôsobenie úloh alebo náročnosť fyzického zaťaženia organizmu, na overovanie pokrokov

a podporovanie sebadôvery detí. Boli ústretoví pri dieťaťi s autizmom, ktoré sa po dohode so zákonným zástupcom a s jeho účasťou zúčastňovalo VVČ 2 hodiny denne. Rešpektovali poradenským zariadením odporúčané zadávanie úloh s rozdielnou náročnosťou pre 2 deti a odporúčanú prítomnosť zákonného zástupcu dieťaťa s oneskoreným psychomotorickým vývinom a poruchou pozornosti v MŠ vzhľadom na jeho kolísavú socializáciu vplyvom netypických situácií (napr. karneval). Uvedeným deťom nebola integrácia poradenským zariadením odporúčaná. Zákonným zástupcom 3 detí so ZZ, ktoré neboli integrované a ich ZZ uviedol v správe z vyšetrenia pediater alebo psychológ nenavrhol učiteľia spoluprácu s poradenským zariadením. Zákonný zástupca dieťaťa s diagnostikovaným oneskoreným vývinom reči, narušenou komunikačnou schopnosťou, oslabením v sociálno-emocionálnej oblasti a vo všetkých zložkách poznávacích funkcií nesúhlasil s uplatňovaním individuálneho prístupu učiteľa a asistenta učiteľa pri výchove vzdelávaní jeho dieťaťa, a to aj napriek tomu, že ho odporúčala ambulancia klinickej psychológie a 3 poradenské zariadenia. Zároveň však zabezpečoval dieťaťu logopedickú intervenciu, dbal na jeho pravidelnú dochádzku do MŠ a škole poskytoval informácie o vývoji zdravotného stavu dieťaťa.

Uplatnenie špecifických metód a foriem V a V vyžadovalo 9 z 10 detí zo **sociálne znevýhodneného prostredia**. Deti zo SZP mali odložené plnenie povinnej školskej dochádzky, pochádzali z marginalizovanej rómskej komunity. Ťažšie znášali odlúčenie od matky a niektoré sa pomerne často prejavovali egocentricky alebo autoritatívne. Taktný prístup učiteľov s primeranou podporou ich osobnostného rozvoja a vhodná organizácia činností prispievali k ich socializácii a eliminovaniu komunikačnej bariéry. Zapájané boli do rôznorodých činností, ktorými bolo napomáhané ich schopnosti učiť sa, sústrediť sa, spolupracovať i logicky myslieť, napr. skladanie obrázka z rôznych tvarov, dramatizácia rozprávky, delenie slov na slabiky, vyhľadávanie slov na určené začiatkové písmeno, konštruovanie. Deťom zo SZP bol vytvorený priestor na prezentovanie sa, aj v rámci prehliadok a vystúpení organizovaných školou. Učitelia podporovali deti pri nadobúdaní a uplatňovaní vhodných spoločenských konvencií vrátane akceptovania pokynov dospelého, sebaobslužných a hygienických návykov, kultúrnej praxe stolovania. Nie vždy akceptovali ich rozvojovú a výkonovú úroveň, čo malo dopad na zaujímanie sa detí o činnosti, ich samostatnosť pri riešení úloh i verbálne dorozumievanie sa.

Dve deti zo SZP, ktoré boli v starostlivosti opatrovníkov, mali aj ZZ, ale poradenské zariadenie neodporúčalo zmenu formy ich V a V vzhľadom na ich ZZ. Učitelia deťom zadávali rovnaké úlohy ako ostatným deťom v triede, ktorých plnenie samostatne zväčša nezvládali. Uvedené 2 deti nepreukazovali výraznejší záujem o ponúkané aktivity, verbálne sa nekontaktovali s ostatnými deťmi ani s učiteľkou, na otázky neodpovedali vždy vecne, používali strohé výroky. Zvlášť u jedného dieťaťa bola pozorovaná nestála pozornosť, motorický nepokoj a nerešpektovanie pokynov. K postupnému však pomalému napredovaniu detí a eliminovaniu ich odchýlok v osobnostnom rozvoji, ktoré vyplývali zo SZP primárnej rodiny napomáhala spolupráca opatrovníkov s učiteľmi.

V rámci Národného projektu PRIM (Projekt inklúzie v materských školách) individuálne napomáhal 2 deťom zo SZP, pre ktoré učiteľky vypracovali rozvojové programy, školský špeciálny pedagóg¹³ (úväzok v ZŠ si dopĺňal 2 dni v týždni v MŠ).

Zákonní zástupcovia **nepravidelnosť dochádzky detí zo SZP** do MŠ ospravedlňovali najmä ich častou chorobnosťou. Zväčša nemali záujem vodiť deti do MŠ. Pedagogickí zamestnanci zintenzívnili návštevy v rodinách, argumentačnú osvetu týkajúcu sa dôležitosti inštitucionálneho vzdelávania ich detí a individuálny prístup pre zlepšenie edukačných výsledkov detí zo SZP. Dopadom úsilia učiteľov bola postupne nadobudnutá **dôvera**

¹³ ZŠ s MŠ, Štefana Nahálku 530, Liptovská Teplička

u niektorých *zákonných zástupcov v MŠ* týkajúca sa *spolupráce* s učiteľmi, *zaujímania sa* o výchovno-vzdelávacie výsledky a *zmeny* denného režimu včítane odpočinku ich detí, *zúčastňovania* sa školských i mimoškolských aktivít.

Závery

V 13 MŠ bolo predprimárne vzdelávaných 20 (0,28 %) detí so ŠVVP, z nich 10 detí zo SZP a 10 detí so ZZ (napr. ADHD, autizmus, surdopedické alebo kombinované znevýhodnenie – somatopedické a tyflopédické, Downov syndrómom, porucha aktivity a pozornosti, narušená komunikačná schopnosť). Je potrebné zdôrazniť, že z celkového počtu hodnotených škôl, deti so ŠVVP vzdelávalo iba 8 % škôl, čo zrejme svedčí jednak o nedôvere rodičov tejto skupiny detí v schopnosť MŠ vytvoriť potrebné podmienky pre V a V ich detí, ale jednak aj o tom, že školy samotné prejavujú nedostatočnú ochotu prijímať deti s hendikepom.

Personálne zabezpečenie asistentmi učiteľa a odbornými zamestnancami nie je možné v súčasnosti vzhľadom na malý počet vzdelávaných detí so ŠVVP úplne objektívne zhodnotiť, ale samozrejme, že v budúcnosti (po zavedení povinného predprimárneho vzdelávania) je potrebné rátať s prudkým nárastom požiadaviek na podporný personál.

Pri V a V detí so ŠVVP je nevyhnutné rešpektovanie ich individuálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, rozvojovej, výkonovej úrovne a momentálnych dispozícií, čo si učitelia nie vždy uvedomovali. Prístup učiteľov k tejto skupine detí si vyžaduje zlepšenie vzhľadom na to, že väčšine detí bolo odborníkmi poradenských zariadení odporúčané modifikované vzdelávanie s uplatnením špecifických foriem a metód ich V a V.

Pre bezproblémový pohyb a orientáciu detí so ZZ v priestoroch školy a jej areálu je často nevyhnutné bezbariérové prostredie, ktoré absentovalo v 97 % MŠ.

V tomto kontexte, ale najmä v súvislosti s očakávaným zavedením povinného predprimárneho vzdelávania už v najbližšej budúcnosti bude nevyhnutná intenzívna príprava všetkých materských škôl na fakt, že doterajšia štruktúra detí z hľadiska ich vzdelávacích potrieb sa stane výrazne rôznorodjšou, než tomu bolo doposiaľ.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- zabezpečiť, v spolupráci so zriaďovateľom, asistenta učiteľa, širšie spektrum špeciálnych pomôcok a bezbariérové úpravy priestorov škôl pre predprimárne vzdelávanie detí so ZZ
- zintenzívniť informovanie zákonných zástupcov detí so ŠVVP o možnosti spolupráce s centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, s centrom špeciálno-pedagogického poradenstva
- zamerať systematickú kontrolnú činnosť na rešpektovanie špecifických a momentálnych potrieb detí so ŠVVP vo výučbe učiteľov
- zapájať zákonných zástupcov všetkých detí do komunitných aktivít školy podieľajúcich sa na V a V detí so ZZ a detí zo SZP
- spolupracovať so zriaďovateľom na zabezpečení inkluzívnych tímov pre predprimárne vzdelávanie detí so ŠVVP

Zriaďovateľom

- poskytnúť školám, ktoré predprimárne vzdelávajú deti so ZZ, financie na zabezpečenie asistenta učiteľa, širšieho spektra špeciálnych pomôcok a debarierizácie priestorov školy
- zamestnávať v školách, ktoré predprimárne vzdelávajú deti zo SZP pochádzajúce z MRK, učiteľov a asistentov učiteľa, ktorí ovládajú rómsky jazyk
- podporovať i finančne vytvorenie inkluzívnych tímov pre predprimárne vzdelávanie detí so ZZ a detí zo SZP

Centráram pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, centráram špeciálno-pedagogického poradenstva

- spolupracovať so školami, ktoré predprimárne vzdelávajú deti so ŠVVP poskytovaním stáleho poradenského servisu a priebežnými supervíznymi stretnutiami s pedagogickými zamestnancami
- participovať s pedagogickými zamestnancami MŠ na vypracovaní stimulačných a rozvíjajúcich programov pre deti zo SZP s OPŠD za účelom ich postupného progresu a dosiahnutia školskej spôsobilosti

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR

- vytvárať v MŠ podmienky pre vznik inkluzívnych tímov, ktoré by boli nápomocné pri vzdelávaní detí so ŠVVP
- vytvoriť efektívny systém prípravy pedagogických zamestnancov MŠ na takú V a V detí s rôznorodými charakteristikami, v ktorej sa budú výrazne uplatňovať inkluzívne princípy